

**ЖУСУП БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ТЫШКЫ ИШТЕР
МИНИСТРЛИГИНЕ КАРАШТУУ
К. ДИКАМБАЕВ АТЫНДАГЫ ДИПЛОМАТИЯЛЫК
АКАДЕМИЯСЫ**

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ Д. 23.15.508

Кол жазма укугунда

УДК: 323.3 (575.2) (043.3)

КАНАФИНА ГУЛНАЗ ЕРЖАНОВНА

**СОЦИАЛДЫК САЯСАТ ЖАНА АНЫ ӨНҮКТҮРҮҮДӨГҮ
НЕГИЗГИ БАГЫТТАР: КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ МЕНЕН
КАЗАХСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МИСАЛЫНДА
САЛЫШТЫРМА АНАЛИЗ**

23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар

Саясий илимдердин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
а в т о р е ф е р а т ы

Бишкек-2016

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын илимдер методологиясы жана социалдык изилдөө борборунда аткарылган.

- Илимий жетекчиси:** философия илимдеринин доктору, профессор
Орозалиев Эрик Садыкович
- Расмий оппоненттер:** философия жана саясий илимдердин доктору,
профессор **Артыкбаев Мэлс Табалдиевич**
- саясий илимдердин кандидаты
Базарбаев Кудайберген Базарбаевич
- Жетектөөчү мекеме:** Н.Исанов атындагы Кыргыз мамлекеттик
курулуш, транспорт жана архитектура
университетинин Философия жана социалдык-
гуманитардык илимдер кафедрасы, дареги:
Бишкек ш., Малдыбаева көч., 34Б.

Диссертациялык иш 2016-жылдын «25» ноябрында саат 12.00дө Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети жана Кыргыз Республикасынын Тышкы иштер министрлигине караштуу К.Дикамбаев атындагы Дипломатиялык академиясына караштуу саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча түзүлгөн Д. 23.15.508 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720000, Бишкек ш., Эркиндик бульвары, 36, 106-ауд.

Диссертациялык иш менен Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин Борбордук илимий китепканасынан таанышса болот. Дареги: Бишкек ш., Фрунзе көч., 547, КУУнун башкы корпусу.

Автореферат 2016-жылдын “___” _____ жөнөтүлдү.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
социология илимдеринин
доктору, доцент**

Салморбекова Р.Б.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Кандай гана мамлекеттин социалдык саясаты болбосун, турмуш чындыгы менен экономикалык чөйрөдөгү кырдаалды эсепке алууну объективдүү талап кылат. Социалдык экономикалык жана коомдук-саясий жактан маанилүү өзгөрүүлөрдү башынан өткөргөн өлкөлөр реформаларды ишке ашыруунун ийгиликтери көпчүлүк деңгээлде социалдык өнүгүүнүн моделине, социалдык саясаттын тигил же бул концепциясындагы өздөрүнө ылайыктуу жеке багытты тандай билүүсүнө жараша болоорун айгинелеп келишүүдө. Кыргызстанда өзүнүн улуттук өзгөчөлүктөрү менен топтолгон тажрыйбасыны ылайык социалдык өнүгүүдөгү өзүнүн модели иштетилип чыгарылган.

Азыркы учурда, Кыргызстандын абалкы саясий жана экономикалык өнүгүү этабында, биздин көз карашыбыз боюнча, экономикалык жана саясий кризис шартында жана «базар экономикасы» мамилелери үстөмдүк кылып турганда, өлкө элинин «жашоо үчүн курөш» аталган тажрыйбасын чыңалдырган жана жеке потенциалын активдештирүү жөндөмдүүлүгү менен ынтызарлыгы байкалып, өлкөнүн аракеттерине карабай, өз алдынча экономикалык активдүүлүгүн көрсөтүп, кандайдыр бир деңгээлде киреше табуу аракеттери күчөдү.

Ошондой болсо да, Кыргызстандын мамлекеттүүлүгүнүн жана экономикалык абалдын чыңалышы менен, социалдык актуалдуу көйгөйлөрдү чечүү милдети негизи Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен аныкталган социалдык өлкөгө жүктөлөт.

Ушуга байланыштуу Казакстандагы социалдык саясат маселелери социалдык-саясий чындыктын бирден-бир элементи же контексти катары гана мааниге ээ болбостон, социалдык-саясий өзгөрүүлөрдүн негизги атрибутундагы коомдун социалдык функциясынын багыты катары каралып келүүдө. Казакстандын мамлекеттик көз карандысыздыкка жетиши принципалдуу жаңы коомдук мамилелердин калыптанышына шарт түзүп, базар экономикасындагы социалдык багыттагы эгемендүү күчтүү мамлекетти куруу тапшырмасы коюлду. Ошондуктан, ушул маселени изилдөөнүн маанилүүлүгү көз карандысыз жана эгемендүү Казакстандын өнүгүүсү менен аныкталып, СССРдин пландуу экономикадагы социалдык саясатынан түп тамырынан концептуалдуу айырмаланган, коомдун социалдык-экономикалык жана коомдук-саясий өзгөрүү шартындагы жаңы типтеги социалдык саясаттын ишке ашуусун талап кылууда.

Жогорку сапаттагы жашоо турмуш деңгээлине жетишүү Казахстан Республикасынын жана башка демократиялык мамлекеттердин социалдык-экономикалык өнүгүүсүндөгү максаты катары алардын ишмердүүлүгүндөгү артыкчылыктуу багыттардан болуп келүүдө. Заманбаптагы мамлекеттердин социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн көпчүлүк моделдери жарандардын жашоо турмуштарын жакшыртуу багыты негизги чен-өлчөмү болуу менен

түпкү жыйынтыгы коомдун социалдык-экономикалык жана саясий турмушундагы прогрессивдүү кайра жаралууларга алып келүүгө багытталган. Ошондуктан, азыркы кырдаалда көпчүлүк өлкөлөр үчүн өнүгүүдөгү жашоо-турмуш сапаттарынын маселелерин окуп үйрөнүү зарыл жана актуалдуу болууда.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы.

Диссертациялык изилдөөнүн темасы демилгелүү иш болуп эсептелет. Ошого карабастан, ал Кыргызстан менен Казакстандын институционалдык уюмдары тарабынан иштетилип чыгарылган социалдык саясат боюнча программаларга уйкаш келет.

Илимий изилдөөнүн максаты – комплекстүү түрдөгү салыштырмалуу политологиялык анализдин негизинде Кыргыз Республикасы менен Казахстан Республикасындагы социалдык саясаттардын калыптануулары менен ишке ашууларындагы өзгөчөлүктөрүн ачуу.

Диссертациялык изилдөөлөрдүн максатына жетүү үчүн төмөнкү **мисалдарды** чечүү зарыл:

1. социалдык саясат категориясынын пайда болуусундагы илимий мамилелерди талдап чыгуу;
2. салыштырма политологиялык ыкма менен Кыргызстан менен Казакстанга ылайыктуу социалдык саясатты калыптандыруудагы негизги моделди таап чыгуу;
3. Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасындагы социалдык саясаттын институционалдашуусунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо;
4. Заманбаптагы Кыргызстан менен Казакстандын социалдык саясатынын калыптануусу менен ишке ашуусунун өзгөчөлүктөрүн ачып берүү;
5. Кыргызстан менен Казакстандын социалдык саясатындагы артыкчылыктуу багыттарга анализ жүргүзүү;
6. Кыргызстан менен Казакстандын социалдык саясатын ишке ашырууда, өзгөчө Кыргызстандын ЕАЕСке кирүү шартындагы толуктоо маселелерин аныктоо;

Диссертациялык иштин илимий жаңылыгы Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасынын социалдык саясатынын калыптануусу жана анын ишке ашуусундагы өзгөчөлүктөрдү заманбаптагы Кыргызстан менен Казакстандын саясий илиминде комплекстүү түрдөгү системалык мамиледе аныктоого аракет жасаган алгачкы изилдөө. Жаңы жыйынтыктар катары төмөнкүлөрдү эсептөөгө болот:

- мамлекеттеги социалдык саясаттын Кыргызстан менен Казакстанга ылайыктуу иш жүзүндө ишке ашыруусундагы концептуалдык мамилелер менен категорияларды анализдеп, системалаштыруу менен жалпылоо;

- Кыргызстан менен Казахстандын көз карандысыз мамлекет катары пайда болушунун өзгөчөлүктөрүн чагылдырган социалдык саясаттарынын негизги моделдеринин калыптануусу аныкталды;

- Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясаттарынын институционалдашуусунун өзгөчөлүктөрү салыштырмалуу политологиялык талдоонун негизинде аныкталды;

- Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясаттарынын калыптануусу менен ишке ашуусундагы өзгөчөлүктөрү, демократиялык кайра жаралуулары менен социалдык чөйрөдөгү мамлекет тарабынан жөнгө салуунун жыйынтыгы катары ачып көрсөтүлдү;

- социалдык саясаттын артыкчылыктуу багыттары түздөн-түз экономикалык өнүгүүсүнүн деңгээли менен ушул чөйрөдө жүргүзгөн мамлекеттин саясатына жараша болот;

- Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясатындагы негизги маселелери менен жакшыртуу багыттары аны ишке ашыруудагы жалпы социалдык-экономикалык кырдаалы менен мамлекеттин жалпы саясий эркине жараша болоору, ЕАЕСке кирүү шартындагы Кыргызстандын социалдык саясатындагы өнүгүү багыттары аныкталды;

Изилдөөдө алынган жыйынтыктардын тажрыйбалык мааниси. Изилдөөнүн негизги жоболору менен жыйынтыктары адистердин кеңири чөйрөсүнө: саясат таануучуларга, социологдорго, тарыхчыларга, регионведдерге, философторго кызыкчылык туудурат. Диссертациялык иштеги материалдар, анын негизги жоболору менен жыйынтыктары өкмөт курамындагылар тарабынан Кыргызстандын ЕАСЭске кирүү шартында, Кыргызстан менен Казакстан өлкөлөрүнүн социалдык өнүгүү стратегиясынын концепциясын иштеп чыгууда пайдаланууга болот.

Коргоого сунушталган негизги жоболор.

1. түздөн-түз элдин жашоо деңгээлин жогорулатууга, жыргалчылыгын өстүрүүгө жана жетишпеген жарандарды колдоонун чен өлчөмүн түзүп чыгууга таасир тийгизген, социалдык саясаттын калыптануусундагы негизги илимий мамилелер анализденди жана жалпыланды. Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясатынын калыптануусу менен өнүгүүсүндө бир катар окшоштуктары, андан сырткары экономикалык өнүгүүсүнө, демографиялык абалына, тарыхый тажрыйбасына, адамдардын ортосундагы мамилелердеги баалуулук багыттарына тиешелүү болгон айырмачылыктары бар деген жобо көрсөтүлдү.

2. Казахстан менен Кыргызстандын социалдык саясатынын системасын, жөнөкөй эле социалдык кызматтын кепилдүүлүгүн көрсөткөн резидуалдык моделдин айрым өзгөчөлүктөрү жана социалдык камсыздоону жигердүү пайдаланууга шарт түзгөн меритократиялык моделдин элементтери кездешип турса да, институционалдык моделге киргизүүгө болот.

3. социалдык саясаттын институционалдашуусунун негизги фактору, бири биринен бир нече айырмаланып турган Кыргызстан менен

Казахстандын социалдык мамлекет катары калыптануусу менен өнүгүүсү болуп саналат

4. Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясатындагы бир катар окшоштуктарга карабастан, мамлекеттик атайын өкүлчүлүк уюмдарынын институционалдык калыптануусунда, ошондой эле программалар менен долбоорлордо жана аларды ишке ашырууда айырмачылыктар бар.

5. Казахстан социалдык саясатты экономикалык камсыздоодо “адегенде экономика, андан кийин саясат” артыкчылык жолунда баратат. Кыргызстан социалдык саясатты өнүктүрүүдө саясий кайра жаралуу жолун артыкчылык катары тандагандыгын, социалдык саясаттын өнүгүүсүндөгү приоритеттүү багыттарын талдоо аркылуу көрүүгө болот.

6. Кыргызстан социалдык саясат чөйрөсүндө, анын ичинде ЕАЭС мамлекеттериндеги социалдык саясат менен макулдашууда бир катар күжүрмөн күч аракеттерди жасоого тийиш, бул иш проблемалуу жана оор – бирок, керектүү жана логикалык жактан негизделген, анткени ЕАЭС калктын турмуш сапатын жакшыртууда жаңы стандарттарды калыптандыруу менен жыйынтыктайт.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Диссертация илимий-теориялык жыйынтыктары өзү тарабынан алынган, өз алдынча аткарылган илимий иш болуп эсептелет.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробациясы. Изилдөөнүн негизги илимий корутундулары менен жыйынтыктары талапкер тарабынан Эл аралык жана республикалык илимий-теоретикалык, практикалык конференцияларда жана тегерек столдордо: «Проблемы ускоренной экономической, социальной и политической модернизации Казахстана в свете задач, поставленных главой государства Н.А.Назарбаевым в Послании народу Казахстана» темасындагы 2005-жылдын 7-8 апрелинде өткөрүлгөн Эл аралык илимий-практикалык конференция, Алматы ш.; «30+20: Улуттук социологиянын өнүгүү тажрыйбасы» илимий-практикалык конференция. Бишкек ш., 2013-ж.; «Ааламдашуу шартындагы коомдук (гуманитардык) илимдин актуалдуу маселелери жана заманбаптагы абалы» Эл аралык илимий-практикалык конференция. Бишкек ш., 2013-ж. жарыяланып жана талкууга алынды.

Диссертациянын жыйынтыктарынын жарыяланышы. Изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясы тарабынан сунушталган Кыргызстан, Казахстан жана Россиядагы (РИНЦ) илимий журналдарда 18 илимий макала жарыяланды.

Диссертациянын түзүлүшү жетишилген максаты менен тапшырмасынын логикасына ылайыкташып кириш сөздөн, үч баптан, жыйынтыктан, колдонулган адабият булактарынын библиографиялык тизмесинен турат.

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөө темасынын актуалдуулугу негизделип, анын изилдөө даражасы мүнөздөлдү, анын методологиялык базасы, изилдөө предмети көрсөтүлдү, теориялык жаңылыгы менен тажрыйбалык мааниси ачылып берилди.

Диссертациянын «**Социалдык саясат категориясын теориялык жана методологиялык анализдөө негиздери**» аталышындагы биринчи бап эки бөлүмдөн туруп, анда социалдык саясат категориясынын теориялык булактары менен концептуалдык негиздери анализденет.

Изденүүчү «**Социалдык саясат категориясынын калыптануусу**» деп аталган биринчи бапта изденүүчү социалдык саясат категориясына карата ой-жүгүртүү процессине тиешелүү таасирдүү теориялык мектептерди жана багыттарды карап чыгуу менен, саясат таанууга караштуу замандаптагы абалына талдоо жүргүзөт.

Социалдык чөйрөдөгү маселелердин болушу жана аны тигил же бул таризде чечүү баардык коомдор менен мамлекеттерде, дегеле байыркы мезгилдерден бери коштолуп келүүдө. Адамзаттын тарыхында социалдык чөйрөдөгү иш чаралар жүргүзүлбөгөн, коомдогу социалдык маселелердин тигил же бул формасы чечилбеген бир дагы мамлекент болгон эмес. Көпчүлүк изилдөөчүлөр социалдык саясат азыркы учурдагы көрүнүштө XXI кылымга жакын калыптанган деген пикирде болушуп, ага чейин чачыранды түрдөгү социалдык иш-чаралар калктын жакыр катмары үчүн, көбүнчө ар кандай коомдук уюмдар аркылуу – диний институционалдык уюмдар – чиркөөлөр, ар кандай көзөмөлдөө кеңеши, башка жергиликтүү жамааттар, мамлекеттик уюмдар, кесиптик кошуундар ж.б.у.с. “көзөмөлдөө”, “өз ара жардам”, “көз кырын салуу” ж.б. түрдө болгондугун белгилешет.

Социалдык саясатты мамлекеттин социалдык функциясы жана атрибуту катары окуп үйрөнүү XIX кылымдын орто ченинде башталды. Кийинчерээк социалдык саясаттын институттары калыптана баштап, көбүнчө Европа өлкөлөрү менен Америкада пайда болду. Кайрымдуулукту институционалдаштыруу менен жакырларга жардам берүү идеясынын негизинде дүйнөлүк диндердин баалуулуктары турду [22]. XIX кылымдын аяк ченинде калктын жакыр катмарына жардам берүүдөгү институционалдык аракеттерди жана кирешесин жоготууга туш келгендерди аныктап камсыздаган иш чараларды камтыган, социалдык саясаттын “прообразы” калыптанды.

Ошону менен бирге, социалдык саясат социалдык чөйрөдөгү жөнгө салууга жана калкты социалдык жактан коргоодогу мамлекеттин социалдык багытындагы структурасы менен функциясын өзүнө камтыган маанилүү социалдык-саясий макамга ээ болду.

Россиядагы илимде бир катар мамилелер бар. Авторлор социалдык саясатты тар кууш жана кеңири мааниде карашат. Тар маанисинде – калктын социалдык-муктаждыктагы катмарына багытталган, мамлекеттик иш-чараларды багыты катары [49]; кеңири маанисинде – коомдогу социалдык чөйрө менен социалдык мамилелердин баардык объектиси, максаты коомдогу социумдун айрым элементтерине тийгизген айлана-чөйрөдөгү терс таасирлерди жеңилдетүүгө багытталган жана алардын турмуштук керектөөлөрүн колдоого багытталган мамлекеттик саясат катары карашат [145].

И.А. Григорьеванын көз карашы боюнча социалдык саясат – бул «мамлекеттин жана/ же коомдун (коомдук институттардын) кызыкчылыгынын макулдашуусундагы ар кандай социалдык топтор менен социалдык-территориялык жалпылыктардын өндүрүш чөйрөсүндө, бөлүштүрүүдө жана керектөөдө, ушул топтордун кызыкчылыктарын, адамдын кызыкчылыгы жана коомдун узак мезгилдеги максаты менен макулдашууга болгон мүмкүнчүлүгү» [34].

Илимий жана коомдук адабияттарда колдонулуп келе жаткан башка көз караш жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу деңгээли кошулган, мамлекеттик институт тарабынан ишке ашырылып жаткан калктын негизги социалдык укуктарынын ишке ашуусун камсыздаган, социалдык мамлекеттин жарандарына өзүнүн жеке күчү менен каражаттары аркылуу туруктуу жыргалчылык турмуш шартын жакшыртууга жетишүүгө кепилдик бере ала турган социалдык программалардын ишке ашуусундагы, социалдык саясаттын принциптери, кепилдиктери жана иш-чаралардын жыйындысы. Социалдык саясат бул учурда өлкөдөгү калктын турмуш шартын калыптандыруу менен инсандар аралык мамилени жакшыртуу үчүн максаттуу багытталган ишмердүүлүк катары каралат [174,175,176].

Казакстандын илиминде да, социалдык саясатты аныктоодо ар кандай көз караштар калыптанды. И.Н. Тасмагамбетов социалдык саясатты мындай түшүнүк берет: «өлкөнүн өнүгүүсүнүн тарыхый этаптарындагы конкреттүү өзгөчөлүктөргө жана белгилүү бир максаттарга ылайыкташкан, уюштуруучулук, каржылык жана үгүт-насааттар менен бекемделип жыйынтыкка ээ боло турган, социалдык чөйрөдөгү мамлекеттин аракети» [151].

Башка изилдөөчү, С.З. Баймагамбетов, социалдык саясатты мындай деп түшүнөт: «элдин социалдык керектөөлөрүн канааттандырууда, коом үчүн ылайыктуу жашоо-турмуш деңгээлин кармап турууда, калкка социалдык кызмат көрсөтүүдө, жарандарга конституциялык социалдык кепилдикти камсыз кылууда, коомдун эмгекке жарамсыз жана аз камсыз болгон катмарына социалдык колдоону көрсөтүүдө мамлекет тарабынан коомдун социалдык чөйрөсүнө таасир этүүдөгү ишмердүүлүк» [12].

У.К. Жанатаеванын түшүнүгүндө социалдык саясат – бул « калктын экономикалык активдүү тобун түзүүдө ойдогудай шартты өздөрүнө камсыз

кылууга, жашоо турмуш сапатынын деңгээлин өз алдынча жогорулатууга жөндөмсүз калктын катмарына жардам берүүгө багытталган, ар кандай субъектилердин координациялык ишмердүүлүгү. Демек, социалдык саясат социалдык мамилелер чөйрөсүндөгү укуктук жөнгө салуунун негизинде, коомду бириктирүү максатында, гармонизация аркылуу жаңжалдарды алдын алууда мамлекет, бизнестегилер жана жарандык коомдун өз ара ишмердүүлүгүн билдирет» [39].

Бул социалдык саясат тууралуу эң кеңири түшүнүк мамлекет, коом жана бизнестин өз ара ишмердүүлүгүнүн баардык багыттарын өзүнө камтып турат десек болот.

Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясатынын калыптануусу менен өнүгүүсү бир катар окшоштуктарга ээ, ошону менен бирге алардын экономикалык өнүгүүсүнө, демографиялык кырдаалына, тарыхы тажрыйбасына, адамдардын бир-бирине болгон баалуулук-багыттардагы мамилелерине көз каранды болгон бир катар айырмачылыктар да бар. Саясатта, идеологияда, маданиятта жана экономикада айырмачылыктары бар коомдун тигил же бул тибине тиешелүү болгон социалдык саясаттын моделин бөлүп чыгуу илимий адабияттарда кабыл алынган.

“Социалдык саясаттын калыптануусундагы негизги моделдер” аталышындагы экинчи бөлүмдө биринчи кезекте социалдык саясаттын моделдеринин өзүнөн мурда, социалдык саясаттын моделдерин окуп үйрөнүүнүн методологиялык мамилелерин түшүнө билүү керектиги белгиленет. Методологиялык мамилелер – бул алгоритм болобу же объектини таанып билүүдөгү теориялык конструкция болобу, бир нерсени таанып билүү логикасы. А моделдер – теорияны реалдуулукка айландырып, өзүн иш жүзүнө ашырат, башкача айтканда, мамилелер бул изилдөөнүн теориясы, ал эми моделдерди иш тажрыйбасына ашыруу катары кароого болот. Авторлордун көпчүлүгү заманбаптагы концепциялар менен социалдык саясаттын моделдеринин калыптануусун структуралык-функционалдык анализдин, социалдык стратификациянын, социалдык теңсиздиктин методологиясы катары оптималдуу көз карашты колдошот.

Белгилей кетчү нерсе, социалдык саясаттын кандай гана моделдери болбосун каржы каражаттарысыз, анын экономикалык базасы жок ишке аша албайт. Социалдык саясатты каржылоодо, көпчүлүк өлкөлөрдөгү социалдык программаларга “калдык принциптери” менен бөлүштүрүлүп келген, экономикалык өнүккөн мамлекеттер гана ички дүң продукцияга жараша пайыздык мамиледе аныкталган каржылоону көтөрө алат. Ар бир мамлекетте айрым бир конкреттүү тарыхый шартта калыптанган, калкты социалдык колдоонун өзүнчө системасы бар. Ошондуктан, чечиле турган маселенин бир типтүүлүгү менен окшоштугуна карабастан, бул система ар кайсы өлкөдө стратегиялык мамилесин, институционалдык-уюштуруучулук жасалгалоосуна жана социалдык маселелерди чечүү ыкмаларына ылайык айырмаланып турат.

Илимий адабияттарда мамлекеттердин ар кандай типтерин жана ага ылайык социалдык моделдерди талдоолор кездешет.

Ар кайсы мамлекеттердин социалдык саясаттын типологиясынын маселелерин талдаган, илимий публикацияларда, анын үч түрү бөлүнүп каралат: 1) консервативдүү (ийкемсиз базардык), 2) либералдык (көбүнөсө ички маңызы боюнча социал-демократтык), 3) социалисттик (негизинен, ээлөө макамына ээ болгон калктын айрым бир бөлүгүнөн сырткаркылар үчүн социалдык колдоодогу теңдик системасын ишке ашыруучу).

Ар бир мамлекетте төмөнкү түзүмдөргө тиешелүү, өзүнүн жеке социалдык саясаты калыптанат: 1) географиялык өзгөчөлүктөргө байланыштуу; 2) мамлекеттик түзүлүштүн формасына байланыштуу; 3) өнүгүүдөгү экономикалык жана социалдык шартына; 4) жарандык коомдун калыптануу деңгээлине; 5) маданий жана тарыхый салтына; 6) калкты социалдык колдоодогу тарыхый калыптанган моделге байланыштуу.

Швециялык белгилүү окумуштуу Г. Эспинг-Андерсен мамлекеттик түзүлүштөгү “идеологиясына” көз каранды болгон социалдык колдоонун негизги үч түрүн бөлүп караган: 1. Либералдык тип; 2. Консервативдик тип; 3. Социал-демократиялык тип [172].

Казахстандык окумуштуу И.Н. Тасмагамбетов социалдык саясаттын үч моделин бөлүп карайт: 1) «түнкү кароолчу» мамлекети; 2) государство «жалпы бакубаттуулуктун» мамлекети; 3) социалдык саясаттын коммунисттик модели [153].

У.К. Жанатаева өзүнүн диссертациясында ачык түрдө үч моделди берип, анын ар бирине салыштырмалуу мүнөздөмө келтирет: 1. Америкалык модель - «түнкү кароолчу» мамлекети; 2. Батыш европалык модель - «жалпы бакубаттуулуктун» мамлекети; 3. Коммунисттик модель. Социалдык камсыздоодогу колдонулуп жаткан моделдер коомдук мамиледе социалдык конфликттерден алыс болуу үчүн өзүнүн жөнгө салуу механизмин иштеп чыккан, ар түрдүү мамлекеттердин тарыхый жолун чагылдырат. Бул мамиледе таблицада берилген моделдер - “коомдук өнүгүүдөгү материалдык байлыктар менен ресурстарды бөлүштүрүү жана кайра бөлүштүрүүдө жөнгө салуучулук принциптеринин структуралык системасынын ички байланыштары менен ишмердүүлүк багыттары” [39].

М.В. Фирсов чет өлкөлүк илимий адабияттарда да, социалдык саясаттын үч модели бекитилгендигин, аны чет элдик авторлор сенек көрүнүш катары карабастыгын, ал тургай бул моделдер ар дайым өнүгүүдө экендигин - мунун баары өзүнүн максаты менен стратегиясын мамлекеттин социалдык өнүгүүсүндөгү тигил же бул моделге багыттаган, өлкөдөгү башкаруучу партиянын позициясына жараша болоорун белгилеп, “ошондуктан, өлкөлөр менен мамлекеттерде конкреттүү колдонулган тигил же бул өлкөнүн тарыхый салттарына, же социалдык саясатты ишке ашыруудагы негизги тенденцияларына ылайыкташаарын айтууга болот”- дейт [166].

Социалдык саясаттын моделдерине болгон ар кандай көз караштарды жалпылоо менен А.В. Игнатов, анын эки уюлун бөлүп карайт: 1) социалдык мамлекет, б.а. коомдун өнүгүүсүнө бүтүндөй багыт берүүчү 2) субсидардык мамлекет, б.а. жарандардын айрым гана категорияларына жардам берүүгө багыт берген [56].

Эреже катары, бир гана моделди, өнүгүүнүн баардык түрүнө универсалдуу сапатта кароо мүмкүн эмес. Адатта иш жүзүндө, либералдуу моделдеги ар кандай элементтердин бирлешүүсү кездешет, ал тургай корпоративдик модел менен социал-демократтык моделдин биргелешүүсүн кездештирүүгө болот, ошондой болсо да, алардын биринин элементтеринин өтө үстөмдүк кылуу менен кездешет. Же, башка түрдөгү моделдердин ар кандай негизде бөлүнүп чыгуусу.

Жыйынтыгында, Р. Титмусс тарабынан иштетилип илимий адабияттарга берилген социалдык саясаттын моделдеринин резидуалдык, меритократиялык жана институционалдык типологиясын карайбыз [92].

Социалдык саясаттын резидуалдык түрдөгү модели калдык принциби менен иштейт, бул модель өзүнүн калкына болгон жөнөкөй социалдык кызматтарга кепилдик берет, мамлекеттик социалдык колдоо менен жардам көбүнчө коомдук фонддордун көпчүлүк бөлүгүнөн, эркин каражаттардын эсебинен ыйгарылат.

Меритократиялык модель социалдык камсыздоону калкты социалдык жактан коргоонун негизги элементи катары пайдаланат.

Институционалдык модель, коомдун социалдык-экономикалык турмушуна таасир берген мамлекеттин социалдык саясатына өзгөчө маани берет.

Жыйынтыгында белгилей кетчү нерсе, кепилдүү жөнөкөй социалдык кызматтардын көрүнүштөрү болгон, резидуалдык моделдин айрым бир белгилери менен социалдык камсыздоону жигердүү пайдаланган меритократиялык элементтердин белгилери болгонуна карабастан, Казахстан менен Кыргызстандын социалдык саясатынын системасын үчүнчү институционалдык моделге киргизүүгө болот.

“Кыргызстан менен Казахстандагы социалдык саясаттын институционалдашуусунун өзгөчөлүктөрү” деп аталган экинчи баптын “Кыргызстан менен Казахстандын социалдык саясатынын институционалдашуу саясаты” аталышындагы биринчи бөлүмүндө көпчүлүк постсоветтик өлкөлөр, анын ичинен Кыргызстан менен Казахстан, өзүнүн көз карандысыз болуу чегин басып өткөндөн кийин, өзүнүн өнүгүүсүндө жаңы принципалдуу фазага чыга баштагандыгы белгиленет. Бул этапта коомдун экономикалык, саясий, коомдук жана социалдык турмушундагы түп тамырынан бери өзгөрүүлөрү жана идеологиялык багыт алуусу алмашкандыгы байкалды. Ошону менен бирге, коомдук-саясий адабияттарда белгиленгендей терс тенденциялар да: антигуманизм, жумушсуздук, өзүнүн жарандарынын социалдык жакырдануусу кескин өсө баштады. Мезгилдин

чакырыгына жооп берүү менен, көпчүлүк мамлекеттер, анын ичинде Казахстан менен Кыргызстан адамзаттын туруктуу өнүгүүсүндөгү стратегиялык багытын тандап, өзүнүн өнүгүү стратегиясынын ыңгайлуу жолун туруктуулук менен издеп келишүүдө.

КМШ мамлекеттеринде, базар экономикасындагы жашоо үчүн күрөшүүдөгү социалдык адилеттүүлүктүн принциптерин колго алган, социалдык коргоонун жеткиликтүү бүтүндөй системасы калыптана электигин моюнга алышыбыз керек. Мамлекет калкты социалдык коргоодогу ишенимдүү кепили катары өзүн толук ченемде көрсөтө алган жок.

Калкты социалдык коргоо, мамлекеттин социалдык саясатынын өзү сыяктуу эле, ар кандай илимий багыттардын өкүлдөрү менен саясат таануучулардын дүйнөлүк мектептерин ар дайым кызыктырып келген. “Социалдык институт” жана “институционализация” сыяктуу категориялардын негизги чечмелөөлөрү көпчүлүк учурда, түзүмдүк-милдеттик мамиледеги көз караштар боюнча талданып келе жаткандыгын белгилей кетүү абзел.

Россиялык окумуштуу З.П. Замаева өз мезгилинде белгилеп кеткен, анда ресурстук-потенциалдык мамиледеги “калкты социалдык коргоо институту” категориясы элдин социалдык турмушу менен ишмердүүлүгүн, социалдык уюмдар менен мамлекеттик мекемелерди, социалдык жардам берүүдө жана камсыздоону ишке ашыруу милдетинде керектүү өкүлчүлүккө ээ болгондорду бирдиктүү уюштуруудагы салыштырмалуу туруктуу форма катары каралат [46]. Ошондой болсо да, ресурстук-протенциалдык мамиленин маңызы, өз мезгилинде алардын коомдо ийгиликтүү социалдашуусуна түрткү берген, социалдык колдоого муктаж адамдардын ресурстук деңгээлин жигерлештирүүгө жараша болот

Биздин талдоо объектибизге болгон серепти жалпылоодо, адатта максаты жакыр жа бей-бечараларга камкордук көрүп колдоодо коомдук жана жеке керектөөлөрүн канааттандырууга, ошондой эле социалдык турмушту жөнгө салууга багытталган, мамлекеттик жана коомдук мекемелердин атайын туруктуу формасы катары каралган “калкты социалдык коргоо институту” категориясы каралды.

“Институционализация” түшүнүгүн эреже катары, маңызы же аракети аркылуу өзүнүн так системалык мамилеси, жүрүм-турум эрежелериндеги дисциплинасы, көпчүлүк учурда бийлик иерархиясына барып такалган, уюшулган-түзүмдөгү мекемеге айлануу процессиндеги айрым бир көрүнүш катары белгилешет.

Ошентип, социалдык коргоону институционализациялоо деп социалдык коргоонун объектисинин ресурстук деңгээлин жогорулатууга түрткү берген, социалдык институттардын калыптануусундагы сырткы (өзгөрүп жаткан керектөөлөр менен шарттардын детеминатындагы) жана ички (социалдык ишмердүүлүктөгү баалуулук, нормативдик, укуктук, материалдык-техникалык, финасылык, кесипкөйлүк-кадрдык

механизмдердин калыптануусундагы) процессине ылайыкташуусун түшүнсөк болот.

Социалдык саясатынын калыптануу менен өнүгүүсүнүн негизи жана аныктоочусу болуп, кандай гана мамлекет үчүн болбосун, ушул мамлекеттин “социалдык” катары ишмердүүлүк маңызын адегенде таанып билүү, жарыялоо жана ишке ашыруу болуп саналат. Россиялык изилдөөчү А.В. Лабыгина 1946-1950 жылдары Италия, Франция, Испания, ФРГ жана Турция сыяктуу айрым өлкөлөрдө – алардын өлкөлөрүн “социалдык” катары мүнөздөөлөр пайда боло баштады деп белгилейт. Мындай мүнөздөмөгө ээ болуш үчүн, эң башкысы “социалдык мамлекет” өзүнүн калкына социалдык адилеттүүлүктү жана коргоолушун камсыз кылууда негизги жоопкерчиликти алып кетүүсү зарыл. А.В. Лабыгина 1993-жылдагы Россия Федерациясынын Конституциясына социалдык мамлекет тууралуу атайын берене киргизилген себеби, батыш өлкөлөрдүн баардык жаңы конституцияларына ушул сыяктуу форма киргизилгендигинде болгонун сын көз карашта бир аз кейүү менен белгилеп кеткен [88].

Социалдык мамлекеттин маңызын түшүнүүдө ар кандай мамилелер бар. Айрым авторлор мамлекеттин социалдык багыт алуусуна көңүл бурушуп – бул конституциялык-укуктук статус тиешелүү болгон, өзүнүн калкынын укугу менен эркиндигин камсыздаган мамлекет тарабынан конституциялык кепилдигинин мүнөздөмөсү же принциби деп ой жорушат. Бул көз караштан мамлекеттин социалдык функциясынын ролу “актоого жатпаган социалдык айырмачылыктарды алып салуу же төмөнкү чекке түшүрүү” аракетинде гана болоору байкалат [14].

Экинчи мамиле социалдык мамлекеттин маңызын экономикалык себеп менен байланыштырат. Социалдык мамлекеттүүлүктүн мындай принциби бул мамиленин өкүлдөрү тарабынан “мамлекет тарабынан улуттук кирешени кайра бөлүштүрүүнүн жолу коомдук кызыкчылыктын пайдасы үчүн, анын ичинен социалдык муктаж болгондорго” деп түшүндүрүлөт [186].

Ошентип, акыры, үчүнчү мамиле. Ал тикеден-тике мамлекеттин социалдык функциясына, б.а. мамлекеттик саясаттын социалдык багытына байланыштуу. Мунун алдында авторлордун түшүнүгү боюнча: биринчиден, мамлекет тарабынан коомдогу социалдык адилеттүүлүктү камсыз кылуу милдетин алуу; экинчиден, өзүнүн жарандарынын бакубатуулугу үчүн жана алардын социалдык жактан корголушуна камкордук; үчүнчүдөн, эң башкысы, - мамлекет өзүнүн социалдык саясатын эң башкы негизги милдеттеринин бири катары карайт [132].

Ошентип, ар кандай көз караштарды талдоо, социалдык мамлекет өзүнүн баардык жарандарына жогорку деңгээлдеги социалдык коргоону камсыз кылган, социалдык, экономикалык жана башка коомдогу жашоо-турмуш ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүндөгү, мамлекеттик жөнгө салуучулук ишмердүүлүгү аркылуу социалдык тилектештик менен адилеттүүлүктү бекемдөө менен жалпы эркиндикти, нукура теңдик менен укук үстөмдүгүн

камсыз кылуудагы мамлекеттин эң жогорку өнүккөн түрү. Бул мамиледе социалдык мамлекет мамлекеттик институт менен коомдун максаттарын жакындашы жана эриш-аркактык мамилеси белгиленет.

Белгилей кетчү нерсе, Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасы өздөрүнүн Конституцияларында “социалдык мамлекет” катары белгилениши, толук түшүнүктө жана максаттуу багытта бекитилген.

“Социалдык мамлекет” категориясы биринчи Казакстан Республикасынын Конституциясында 1995-жылы пайда болгон [76].

Кыргыз Республикасында “социалдык мамлекет” биринчи жолу Конституцияда 2007-жылы пайда болду [74].

Социалдык мамлекет социалдык кепилдикти, социалдык теңдик менен социалдык адилеттүүлүктү камсыздоону өзүнүн ишмердүүлүгүнүн негизги принциптери катары жарыялайт. Ошону менен бирге, социалдык мамлекет өзүнүн маңызы боюнча абсолюттук жана максималдуу социалдык адилеттүүлүккө жетише албастыгын моюнга алуу керек – бул “утопия” болуп калмак, ошондуктан, анын негизги максаты – коомдогу ар кандай келишпестиктерди төмөндөтүүгө шарт түзгөн, социалдык келишүүгө жетишүү жана айрым бир социалдык катмарларга карата болгон укуктук, социалдык жана маданий дискриминациялардан алыс болуу.

Кыргыз Республикасын социалдык мамлекет катары мүнөздөө менен, анын негизги принциптери менен жоболорун белгилей кетүү керек, анткени мында эң башкысы – инсандын эркин өнүгүүсүн кепилдикке алуу менен бирге, адамдын эмгектик (чыгармачылык) мүмкүнчүлүктөрүн ишке ашырууну колдоо менен татыктуу жашоосундагы жогорку баалуулуктарды мамлекет тарабынан камсыз кылуу кабыл алынган.

Ошондуктан, Кыргызстан менен Казакстандагы бири-биринен бир нече айырмаланып турган социалдык мамлекеттин калыптануусу менен өнүгүүсү, социалдык саясаттын институционалдашуусунун негизги фактору болуп саналат.

Экинчи баптын **“Кыргызстан менен Казакстандагы социалдык саясаттын социалдык саясатындагы өзгөчөлүктөрү”** аталышындагы экинчи бөлүмдө Кыргызстандагы көз карандысыз мамлекеттүүлүктүн пайда болушу базар мамилесинин калыптануу баскычына туш келүү менен мамлекеттик социалдык саясаттын көпчүлүк бөлүгүн коомдун өткөөл шартындагы социалдык чөйрөдөгү курч маселелерди төмөндөтүүгө багытталгандыгы белгиленет. Кыргызстандын экономикалык өнүгүүсүнүн абалы, кандайдыр бир жагдайда социалдык адилеттүүлүктүн принциптерин камсыз кыла алган эмес. Бул кыйын кезеңдин мезгилдерди болгондуктан, ири экономикалык жаңылыштыктар менен көпчүлүк абалда иштер оңунан чыкпай калган.

Ошого карабастан, Кыргызстандын өзүнүн мамлекеттүүлүгүнүн жана экономикалык абалынын бекемделиши менен актуалдуу социалдык

маселелерди чечүү, негизги белгилери Кыргыз Республикасынын Конституциясында аныкталган, социалдык мамлекетке тапшырылды.

Кыргызстандагы социалдык мамлекеттин калыптануусу “мамлекеттин функционалдык багыттуулугунун сапаттык өзгөрүшү, анын коомго керектелишиндеги жана коом менен бирге аракеттешүүсүндөгү” тарыхый өнүгүүнүн жыйынтыгы болду [90].

Кыргыз Республикасындагы социалдык саясаттын калыптануусунун өзгөчөлүктөрү анын институционалдык өнүгүүсүнө таасир этти, андагы өлкөнүн көз карандысыздыгынын калыптануу башатында 1994-жылдан тартып Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги иштей баштады. Ага эмгек, иш менен камсыздоо жана калкты социалдык жактан коргоо тармагындагы башкаруу, пенсиялык жана социалдык камсыздоо, башталгыч кесиптик билим берүү, үй-бүлө жана балдарды колдоону ишке ашыруучу мамлекеттик башкаруудагы борбордук уюштуруу милдеттери, ал тургай ушул ишмердүүлүктөрдүн багытындагы башка мамлекеттик уюмдардын иш-аракеттери координациялоо тапшырылды [120].

Таблица 2.1 – Кыргыз Республикасындагы социалдык саясат институтунун калыптануусу

1994	Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги	
2009/2005	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн алдындагы Социалдык камсыздоо мамлекеттик агенттиги	Кыргыз Республикасынын миграция жана иш менен камсыз кылуу мамлекеттик комитети
2011	Кыргыз Республикасынын калкты социалдык жактан коргоо министрлиги	Кыргыз Республикасынын эмгек, иш менен камсыз кылуу жана миграция министрлиги
2012	Кыргыз Республикасынын социалдык өнүктүрүү министрлиги	Кыргыз Республикасынын жаштар, эмгек жана иш менен камсыз кылуу министрлиги
2015	Кыргыз Республикасынын эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлиги	

А. Ибраевдин пикири боюнча социалдык саясатты калыптандыруу мейкиндигинин процессинде, Кыргызстанга мүнөздүү төмөнкү багыттар байкалган: - социалдык саясатты ишке ашырууда борборлоштурулбоо менен

муниципализациялоонун натыйжасында, мамлекеттин социалдык чөйрөгө кийлигишпөөсүнөн пайда болгон мамлекеттин ролу маңыздуу өзгөрдү; - социалдык кызматтардын мамлекеттик эмес, жеке сектору калыптанدى; - мамлекеттик социалдык жардамга карата мамилесинде адамдардын көз карашы өзгөрүп, мында алардын катышуучулук үлүшү менен жоопкерчилиги өстү; - муниципализациялоодогу аларга социалдык объектилердин менчиктерин өткөрүп берүү процессинин натыйжасында, ири ишканалардын корпоративдик социалдык саясаттагы чөйрөсү кыскарды; - үчүнчү сектордун, жарандык коом жана өкмөттүк эмес уюмдар институттарынын ролу күчөтүлдү [51].

Казахстан көз карандысыздыкка ээ болгондон кийин башкаруунун мурдагы советтик модели бузулушу менен башкаруунун натыйжалуу системасын калыптандыруудагы көйгөйлөргө, базар шартындагы жаңы мамлекеттик менеджментин калыптандыруудагы көйгөйлөргө туш келди. Базар мамилесинин орношу, алгачкы кырдаалда өлкө боюнча миндеген өнөр-жай ишканаларынын бүлүнүшү менен иш токтоп калышына байланыштуу массалык жумушсуздукка алып келди. Мындай абалда, социалдык-эмгектик чөйрө өзгөчө көңүлдү талап кылды, ошондуктан ушул шартта түзүлгөн Эмгек Министрлиги өзүнүн турукташтыруучулук жөнгө салуучу ролун ойноду.

Таблица 2.2 – Казакстан Республикасындагы социалдык саясат институтунун калыптануусу

1992	Казакстан Республикасынын Эмгек Министрлиги	Казакстан Республикасынын Социалдык коргоо Министрлиги	Казакстан Республикасынын Саламаттыкты сактоо Министрлиги
1996	Казахстан Республикасынын Эмгек жана калкты социалдык коргоо министрлиги		
2014	Казахстан Республикасынын Саламаттыкты сактоо жана социалдык өнүктүрүү министрлиги		

Тиркемеде көрүнүп тургандай, Казахстанда Кыргызстандан айырмаланып, социалдык саясатты ишке ашырууда жооп берген мамлекеттик институттарды ирилештирүү менен борбордоштуруу процесси жүрүүдө.

Экономиканы түп-тамырынан кайра куруунун натыйжасы менен казахстан коомунун өзгөрүүсүндө социалдык моделдин өзү да алмашыла баштады, атай кетсек, мамлекет социалдык чөйрөнү монополизациялаган

советтик моделден алыстады. Азыркы учурда социалдык процесстерди жөнгө салууда көптөгөн субъектилер жигердүү катышууда: 1) коомдук бирикмелер, 2) мамлекеттик эмес ишканалар менен уюумдар, 3) жеке тараптар (иш менен камсыз кылуучулар). Башка сөз менен айтканда, заманбаптагы социалдык саясат мамлекеттик-коомдук чектеги мүнөзгө ээ болуп, социалдык мамлекеттин жана ал жүргүзүп жаткан социалдык саясаттын принцибинин мазмуну өзгөрө баштады.

Көрүнүп тургандай, ар бир өлкө алдына жаңы тапшырмаларды коюу менен, өзүнүн өнүгүү этабын басып өтөт. Эгерде Кыргызстан мамлекеттик бийликти борборлоштурбоо жана мамлекеттик аппараттын функциясын бөлүү жолу менен базар экономикасын максималдуу либералдаштыруу жана социалдык коргоону өтө муктаж болгон тарапка берүү жолуна түшсө, анда Казак Республикасы өзүнүн экономикалык күчүнө жараша мамлекеттик аппараттын бир катар милдеттерин күчөтүү менен ирилештирүүгө алып барып, калкты социалдык коргоону камтуу менен бирге, аны иш менен камсыз кылууда, ошондой эле өлкөдөгү саламаттыкты сактоону өнүктүрүүдө мамлекеттик колдоо көрсөтүүгө жана анын милдетин күчөтүүгө барды.

“Социалдык саясатты жакшыртуудагы негизги багыттар” деп аталган үчүнчү баптын **“Социалдык саясаттын артыкчылыктуу багыттарын талдоо”** аттуу бөлүмүндө, СССРдин кулашы жана постсоветтик республикалардын эгемендүүлүктү алышы менен борборлоштурулган пландуу экономиканын ордуна базар экономикасынын негиздери түзүлгөндүгү белгиленет.

Социалдык саясаттын калыптануусунда жана анын багытынын өнүгүүсүндө “Жакырчылыкты жоюудагы “Аракет” Улуттук программасы (1998-2005-жылдар)” чоң мааниге ээ [160], анын башкы максаты: - коомдун туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылуу жана өлкөнүн социалдык коопсуздугун бекемдөө; аз камсыз болгон калктын катмарын социалдык коргоонун натыйжалуулугун уюштуруу; - жакырчылык менен жумушсуздукту радикалдуу кыскартуу; - жарандардын экономикалык жана социалдык жигердүүлүгүнө дем берүү болгон.

Эмгекке жарамсыз жарандарды, муктаждыктагы калктын катмарын жөлөктөөдө жана социалдык кепилдикти камсыздоодо социалдык коргоо даректүүлүк принцибинде түзүлгөн.

Социалдык саясатты өнүктүрүүнү жакшыртууда Кыргыз Республикасында 2003-2005-жылдардагы жакырчылыкты жоюудагы Улуттук стратегиясы белгиленди (ЖЖСС).

Жакырчылыкты жоюудагы Улуттук стратегиясы башка ири программаны ишке ашыруудагы биринчи этап катары катары кабыл алынды – социалдык саясаттын чегинен чыкпаган чакан маселелерди карагандан сырткары, Кыргызстандын өнүгүү маселелерин ири көлөмдө караган Кыргыз Республикасынын 2010-жылга чейинки Комплекстүү өнүгүүсүнүн негиздери (КӨН) кабыл алынды

Комплекстүү өнүгүүнүн негиздери (КӨН) алдына жалпы максат койду – адамдарга бирдей мүмкүнчүлүктөр шарты принцибин колдонуудагы, элдин экономикалык жыртылчылыгына, социалдык жана саясий бакубаттуулугуна жетишүү, адамзатка татырлык жашоосу менен эркиндигине умтулуу. Негизги милдети – 2010-жылы жеке ресурстарын жана өздөрүнүн ички мүмкүнчүлүктөрүн тартуу менен жакырчылыктын деңгээлин эки эсе кыскартуу.

Кийинки этабы, 2009-жылы кабыл алынган Кыргыз Республикасынын “Гарантияланган мамлекеттик минималдуу социалдык стандарттар тууралуу” мыйзамы болду, анда мыйзамдуулуктун негизги түшүнүктөрү: гарантияланган мамлекеттик минималдуу социалдык стандарттары, жашоо-турмуштун төмөнкү баскычы, жакырчылыктын чеги, жашоо деңгээли камтылган.

Өтө жакырчылыктын чеги азык-түлүктүн баасынын деңгээли боюнча бир кишиге күнүнө 2100 ккалл деп аныкталды[125]. Иштетилүү менен кабыл алынган калкты социалдык жактан коргоо боюнча Кыргыз Республикасынын 2012-2014-жылдардагы стратегиясы өлкөдөгү социалдык коргоонун натыйжалуу жана адилеттүү системасын курууга багытталган[126]. Стратегия республикадагы социалдык коргоонун абалын сапаттуу түрдө жакшыртууга, көрүнүшү калыптандыруу менен анын максаттарын өнүктүрүүгө, социалдык коргоо системасынын негизги институттарын аныктоого милдеттүү болду.

Натыйжада, 2012-2014-жылдардагы Стратегияда белгиленген социалдык саясатты улантуу, Кыргызстандагы социалдык өнүгүүнүн бирдиктүү багытын жүргүзүү, калкынын жашоо деңгээлин турукташтыруу жана жогорулатуу максатында Кыргыз Республикасынын 2015-2017-жылдарга карата социалдык өнүгүү Программасы[124] кабыл алынды. Программдан сырткары, иш-чаралар пландары - Программадагы тапшырмаларды ишке ашыруудагы Финансылык пландары, социалдык коргоону өнүктүрүү Программасынын мониторинг индикаторлорунун ачкычынын Матрицасы бекитилди.

Ушу тапта, Казакстан социалдык сферадагы бөлүштүрүүнүн социалисттик принциптеринен, өлкөнүн рынок экономикасына мүнөздүү социалдык институттардын жаңы формаларына өтүүнү жүзөгө ашырды. Нормативдик жана укуктук базасынын институционалдашуусу жана социалдык саясаттын жаңы баалуулук ориентациясы интенсивдүү өнүгүү менен, анын уюмдук түзүлүшүнүн калыптануу процесси уланууда.

Азыркы Казакстандагы реформанын жүрүшү, институттарынын алмашылышы менен реформалоо субъектилери да бирдей өзгөрүп, жаңы социалдык саясаттын калыптануусундагы түздөн-түз комплекстүү мамилеге байланыштуу болууда.

2000-2010-жылдары Казакстан Республикасында социалдык саясаттагы улуттук жана регионалдык жакынкы арада чечиле турган ар кандай багыттагы программалар кабыл алынды, анын ичинен [11]:

1. 2000-2002-жылдардагы жакырчылык жана жумушсуздук менен күрөшүү Программасы;
2. 2003-2005-жылдардагы Казакстан Республикасындагы жакырчылыкты төмөндөтүү Программасы;
3. 2004-2006-жылдардагы Казакстан Республикасындагы чакан ишкердүүлүктү колдоо жана өнүктүрүү мамлекеттик программасы;
4. 2004–2006-жылдардагы чакан шаарларды өнүктүрүү Программасы;
5. 2004-2006-жылдардагы Арал деңизине тиелешүү маселелерди комплекстүү чечүү Программасы;
6. 2005-2007-жылдардагы чет мамлекеттерде жашаган мекендештерди полдоо программасы;
7. 2005-2007-жылдарда Казакстан Республикасындагы турак-жай курулушун өнүктүрүү программасы;
8. Семипалатинскидеги мурунку ядролук полигондогу маселелерди 2005-2007-жылдардагы комплекстүү чечүү программасы;
9. 2005-2010-жылдарда Казакстан Республикасындагы билим берүүнү өнүктүрүү мамлекеттик программасы;
10. 2005-2010-жылдарда Казакстан Республикасындагы саламаттыкты сактоону өнүктүрүү жана реформалоо мамлекеттик программасы;
11. 2004-2010-жылдарда Казакстан Республикасындагы айыл жерлерин өнүктүрүү мамлекеттик программасы ж.б.

Программаларды кабыл алууда жана ал программаларды иштетүүдө социалдык чөйрөдөгү маселелердин баардыгын эске алуу менен, аларды иш жүзүнө ашыруу жолдору сунушталды. Белгилей кетчү нерсе, комплекстүү модернизациянын өзү өлкөнүн кызыкчылыгын коргоо менен коомдук институттардын жана калктын баардык катмарынын түздөн-түз катышуусунда жүргүзүлдү [94]. Баарынан мурда, жакырчылыктын катарында же төмөнкү чегинде калгандардын (майыптар, пенсинерлер, көп балалуу үй-бүлөлөр, бюджеттегилер); экономиканын түп тамырынан бери өзгөрүүсүнүн депрессиялык таасирин толук деңгээлде башынан өткөргөн, чакан шаарчалар менен айылдардын калкынын; ошондой эле Казакстанга кайрылууну каалаган мекендештердин (оралмандар) ж.б.

И.Н. Тасмагамбетов белгилеп кеткендей, «Казакстанда ишке ашырылып жаткан социалдык чөйрөдөгү реформа экономикалык-уюштуруучулук, нормативдик-укуктук, институционалдык-түзүлүштүк радикалдуу өзгөрүүсүнө жана концептуалдык-программалык негиздеринин социалдык тармакта иштешин, аларды рынок шартына жакындатуу жана байырлаштыруу максатына багытталды» [152]. Жалпысынан, социалдык чөйрөнү реформалоо, модернизациялоо процессинин казакстанчасынын негиз салуучусу болуп калды.

Реформанын ыкчам жүргүзүлүшүн, коом менен мамлекеттин ийгиликтүү өзгөрүүсүнүн белгиси эместигин, Казакстандын тажрыйбасы көрсөтүп турат. Казакстанда өлкөдөгү модернизациялоо процессинде, коомдун башка чөйрөлөрүндөгү ишмердүүлүгүнө караганда, экономиканы өнүктүрүүдөгү артыкчылыктар жөнүндө өз түшүнүгү пайда болду. Коомдун ар кыл чөйрөсүндөгү ийгиликтүү өзгөрүүлөрдүн шайкештиги өзгөчө мааниге ээ, анткени: саясатта, экономикада, социалдык жана руханий турмуштагы тең салмактуулуксуз саясат төмөнкүлөргө алып келиши мүмкүн: 1) саясий модернизациялоонун алдыга озуп кетиши, маңызы боюнча экстремисттик окуяларга түрткү берген, псевдореволюциялуулугу менен коркунучтуу; 2) экономикалык реформалардын артта калышы, социалдык конфликттер менен тирешүүлөр сыяктуу коркунучтуу күчтөрдүн пайда болушуна түрткү берет; 3) жалпылай калктын жарандык маданиятынын артта калышы, реформанын динамикалуу өнүгүшүнө мүмкүндүк бербей калат.

Азыркы учурда, татыктуу иш менен камсыз болууга жетишүүнү жайылтуунун негизинде, жашоо-турмуш деңгээли менен сапатын жакшыртууга, социалдык камсыздоонун деңгээлин жогорулатууга, калкты социалдык коргоо системасын өнүктүрүү менен оптимизациялоого негизделген, Казакстан Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлигинин 2014-2018 жылдарга карата Стратегиялык планы бар [128].

Жалпысынан, Казакстандын социалдык саясатын реформалоо, өзүнүн жарандарына карата мамлекеттин интеграциялык милдети өзгөчө маанилүү болгон социалдык мамлекетти калыптандыруу доктринасына негизделет.

Анын ичинен, терең реформалоо менен трансформациялоонун шартындагы, мамлекет менен коомдун кызыкчылыгынын шайкештиги эң маанилүү болуп саналат.

Социалдык саясаттын артыкчылыктуу багыттарын талдоо көрсөттү, Казакстан “адегенде экономика, андан кийин саясат”, социалдык саясаттагы экономикалык камсыздоо артыкчылыгы жолунда бара жатат. Кыргызстан социалдык саясатты өнүктүрүүдө саясий кайра жаралуулар артыкчылыгы жолунда бара жатат.

Үчүнчү баптын **“ЕАЭБдин шартында социалдык саясатты жакшыртуу маселелери”** аталышындагы экинчи бөлүмүндө Евразиялык экономикалык бирикме (ЕАЭБ) – бул жаңы мамлекеттер аралык бирикме Россия, Белоруссия, Казахстан, Армения и Кыргызстандын экономикалык кызматташтыгы менен өз ара аракеттешүүсү. Кыргызстандын географиялык абалынын өзгөчөлүгү Казакстандан сырткары, ЕАЭБ өлкөлөрү менен жалпы чек арасынын жоктугунда. Ошондуктан, Кыргызстандын ЕАЭБге кирүү тууралуу Келишимин Казакстандын ратификациялашы жана ага ылайык чек арадагы бажы көзөмөлүн алып ташташы, ЕАЭБ тарабынан кабыл алынган баардык регламенттери менен эрежелеринин Кыргызстан үчүн ишке аша баштагандыгын билдирет, анын ичинен:

1. ЕАЭБ өлкөлөрүнүн ортосундагы чек аралардагы жазып-каттоолор, чогултуулар жана төлөмдөр менен бирге, бажы көзөмөлүнүн алынып салынышы;

2. Бирдиктүү бажы тарифи менен ЕАЭБ өлкөлөрүнүн тышкы экономикалык ишмердүүлүгүндөгү Бирдиктүү Товардык номенклатура сыяктуу, регламентациянын милдеттүү эрежелерин киргизүү;

3. ЕАЭБ мамлекеттеринин жумуш берүүчүлөрүлөрү, өз мамлекеттери тарабынан эмгек ишмердүүлүгүнө уруксатсыз эле, ЕАЭБдин башка өлкөлөрүнүн жарандарын эркин ишке ала алышат;

4. ЕАЭБдин башка мамлекеттеринин жалданма жумушчулары менен алардын үй-бүлө мүчөлөрүн социалдык камсыздоо, көбүнчө социалдык камсыздандыруу (пенсиялыктан тышкары) жалпы негизде жана өздөрүнүн жарандары үчүн колдонгон шартка ылайык ишке ашат;

5. Бажы биримдигине кошулгандан тартып жүгүртүлгөн продукцияларга бирдиктүү Техникалык регламенттер менен талаптар колдонулууда. Продукциянын сапатын аныктаган, өндүрүлгөн продукциялардын коопсуздугун далилдеген тиешелүү регламенттик лабораториялардан алынган документтер ЕАЭБ мүчөлүгүндөгү кайсы гана мамлекетте болбосун таанып-билинген, бир үлгүдө болот;

6. Бирикменин катышуучулары өз ара соода жүргүзүүдө салыктарды жыйноо менен төлөмдөрдү алууда, ошондой эле территориялардагы окшош товарларга болгон салыктардын бирдей болушу, канааттандыруу менен ич ара пайдалуулугу үчүн, соода мамилесиндеги ыңгайлуу шартты түзүү мамлекеттердин милдети [141].

ЕАЭБдин институттарынын базасында бирдиктүү базардын экономикалык жана соода чөйрөсүнүн калыптануусу, тейлөөлөрдүн, капиталдын жана өндүрүштөгү жалпы стандарттын негизиндеги эмгек кадрлары менен мүчө-өлкөлөрдүн бирикмесиндеги бардык территориялардагы бизнести жүргүзүү эрежелеринин эркин алмашуусу күтүлүүдө.

Кыргыз Республикасынын Социалдык өнүктүрүү Министрлиги өз мезгилинде, ЕАЭБ өлкөлөрүнөн келген мигранттарга социалдык коргоо, Кыргызстан жарандарынын деңгээлинде көрсөтүлө тургандыгын кабарлаган. Демек, Өкмөттүн кабыл алган токтомуна ылайык Кыргызстандын жарандары менен бирдей, ЕАЭБ өлкөлөрүнөн келген мигранттар убактылуу эмгекке жарамсыз учурларда, баласы төрөлгөндө баардык социалдык кепилдиктеги укуктарга ээ болушат [86].

Өткөөл мезгилдеги социалдык чөйрөдөгү модернизациялануу багыттарын талдоо, позитивдүү процесстер менен катар социалдык кысымчылыкка түрткү берген жеткиликтүү кемчиликтерди да (өзгөчө Кыргызстанда) айгинеледи. Коомду нормалдаштырып өнүктүрүү үчүн, жергиликтүү көзөмөлдөө формасында базар реформаларынын багытын

координациялоодо, күчтүү эркти кабыл алуу менен мамлекет социалдык кепилдиктерди ишке ашыруусу зарыл.

Кыргызстандын Өкмөтү кадрларды даярдоодо, экономиканын келечектүү тармактарына жана эмгек базарынын керектөөсүнө ылайык билим берүү чөйрөсүндө жүргүзүлүп жаткан мамлекеттик саясатты координациялап, өлкөнүн калкын эмгек менен камсыз кылуу саясатын иштеп чыгуусу зарыл.

Жыйынтыктай келгенде, ЕАЭБдин чегиндеги жалпы пенсиялык камсыздандырууну калыптандыруу максатында, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү, Социалдык фонду, Социалдык өнүктүрүү Министрлиги, Эмгек, жаштар жана миграция Министрлиги өздөрүнүн сунуштарын даярдоосу менен эмгек мигранттарынын өз ара эсептешүү (мобилдүү пенсия аталышындагы) процессиндеги пенсиялык укуктарын камсыз кылууга жигердүү киришүүсү зарыл [65].

Жалпылай келсек, биздин көз карашыбыз боюнча, ЕАЭБде (Евразиялык экономикалык биримдикте), ЕврАзЭБ (Евразиялык экономикалык жамааттагы) мүчө-мамлекеттеринин Келишиминин уланышында, экономикалык жана гуманитардык тармактагы интеграцияны тереңдетүүдөгү макулдашылган социалдык саясатты иштеп чыгуу үчүн саясий өбөлгө ачылып, социалдык-гуманитардык чөйрөдөгү улуттук мыйзамдарды гармонизациялоо жана унификациялоо, жакындатуу багытында шарт түзүлдү [137].

КОРУТУНДУ

Жыйынтыгында белгилей кетсек, Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасындагы социалдык саясаттын калыптануу процессин жана аны жакшыртуудагы негизги багыттарын комплекстүү талдоо төмөнкү жыйынтыктарды түзүүгө мүмкүнчүлүк берди:

1. Жүргүзүлгөн салыштырмалуу политологиялык анализдөө көрсөттү, анткени баарынан мурда “социалдык саясат” категориясын көп кырдуу талдоо аркылуу мамлекет менен коом тарабынан жүргүзүлгөн комплекстүү иш-чаралары туруктуулук менен ынтымакты камсыз кылуу максатына, социалдык чыңалууну төмөндөтүүгө, иштелип чыгуу менен киргизилген социалдык программалар адамдардын өнүгүүсүнө, элдердин жашоо турмуш деңгээлин жогорулатууга, биринчи кезекте аз камсыз болгон, колдоого муктаж кары-картаңдарга, оор кырдаалга туш болгон балдарга жана ден-соолук мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга карата багытталгандыгы маңыздуу чагылдырылган. Бул мааниде социалдык саясат коом тарабынан топтолгон адамзат капиталынын көрсөткүчү катары чыгууда.

2. Кыргызстан менен Казакстанда калыптанган социалдык саясаттын негизги моделдерин ретроспективдүү талдоо, советтик доордон өсүп чыккан эки өлкөнүн ортосунда социалдык саясатты жүргүзүүдө көптөгөн жалпылыктар бар экендигин, бирок ошол эле учурда, эки өлкөнүн

экономикалык жана саясий өнүгүүсүнө байланыштуу, айрым айырмачылыктары бар экендигин көрсөттү. Кыргызстан “демократиянын аралчасы” катары саясий артыкчылыктуулуктун тандалышы – максималдуу демократиялык жол менен бийликти жана анын ичинен социалдык саясат чөйрөсүн да борборлоштурбоодо болду. Казакстан социалдык саясатта, күчтүү борборлоштурулган бийлик багытындагы, биринчи кезекте экономикалык өнүгүү маселелерин чечүү, анан кийин гана - саясий суроолорду чечүү боюнча өзүнүн моделин алып чыкты.

3. Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасы жалпы жолду тандашып, өздөрүн “социалдык мамлекет” катары жарыялап – негизги мамлекеттик маселе калкты социалдык жактан колдоодо – адамзат капиталын өнүктүрүү маселесинде болду.

4. Кыргызстан менен Казакстандагы социалдык саясаттын калыптануусундагы өзгөчөлүктөр, социалдык саясатты ишке ашыруудагы жолдору менен тышкы көрүнүштөрүнөн айырмаланып турду. Кыргызстан бийликти борборлоштурбоо жолуна түшүү менен социалдык саясатта бир нече министрликтер, мекемелер жана бир катар Өкмөттүк эмес уюмдар иш алып барышты. Казакстан бир катар мекемелерди бара-бара ирилештирип, көптөгөн иш мүмкүнчүлүктөргө ээ бир чоң министрликке бириктирүү менен бул маселеге бизнес-секторун жана өкмөттүк эмес уюмдарды тартып, социалдык саясатты максималдуу борборлоштурду.

5. Кыргызстан менен Казакстандын социалдык саясаттагы артыкчылыктуу багыттарын талдоо, эки мамлекет тең социалдык саясаттагы негизги маселелерди чечүүгө аракеттенишээрин, анын ичинен: жакырчылыкты кыскартуу маселесин, калктын муктаждыктагы катмарына жардам, кары-картандар менен кароосуз калгандарды колдоо, ден-соолук мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга, жашоодогу оор кырдаалга туш болгон балдарга жардам берүү жана көптөгөн маселелерди чечүү экендигин көрсөттү.

6. Турмуш чындыгы ар дайым жаңы чакырыктарды алып келүүдө, бул багытта ЕАЭБ Кыргызстандын алдында жаңы милдеттерди коюуда – социалдык саясатта ЕАЭБ өлкөлөрү менен макулдашуу абзел, ошондуктан бир катар күчтүү иш-чараларды кабыл алуу керек, анкени ЕАЭБде калктын жашоо сапатын жогорулатуучу жаңы стандарттар калыптанууда. Жалпысынан, Казакстандын жана Кыргызстандын басып өткөн тарыхый тагдырында өлкөнүн өнүгүүсү үчүн туруктуулук маанилүү экендигин көрсөтүп турат.

Кыргызстан эки элдик революцияны, 1990 жана 2010-жылдардагы эки этнос аралык ири кагылышты, бир далай жергиликтүү чыр-чатактарды, өлкөнүн экономикасындагы “калтааруу терапиясын” башынан өткөрдү, бирок ошондой болсо да, экономикалык камсыздыгы жетишсиздигине карабастан, өзүнүн социалдык саясатын өнүктүрүү менен жалпы дүйнөлүк

цивилизациялык процессте татыктуу орунду ээлөө үчүн токтобостон аракет жасап келүүдө.

Казакстан социалдык-саясий жана экономикалык өнүгүүсүндөгү туруктуулугун көрсөтүү менен, өзүн социалдык саясатында элдин жыргалчылыгынын өсүшүн план ченеминде жана бара-бара ишке ашырган пландуу эволюциялык жол менен өнүгүүнүн үлгүсү катары белгилөөдө.

Ар бир өлкө заманбаптын чакырыгы жана алдына койгон жаңы милдеттерди чечүү менен өзүнүн өнүгүүсүндөгү жаңы этаптарды басып өтөт. Эгерде Кыргызстан мамлекеттик бийликти борборлоштурбоо жана мамлекеттик аппараттын функциясын бөлүү жолу менен базар экономикасын максималдуу либералдаштыруу жана социалдык коргоону өтө муктаж болгон тарапка берүү жолуна түшсө, анда Казак Республикасы өзүнүн экономикалык күчүнө жараша мамлекеттик аппараттын бир катар милдеттерин күчөтүү менен ирилештирүүгө алып барып, калкты социалдык коргоону камтуу менен бирге, аны иш менен камсыз кылууда, ошондой эле өлкөдөгү саламаттыкты сактоону өнүктүрүүдө мамлекеттик колдоо көрсөтүүгө жана анын милдетин күчөтүүгө барды.

Диссертациянын негизги жоболору автордун төмөнкү макалаларында жарыяланган:

1. Канафина, Г.Е. Решение проблем занятости среди молодежи [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2003. - № 3(5). - С.40-47.

2. Канафина, Г.Е. Женская занятость [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2004. - № 2(7). - С. 87 - 97.

3. Канафина, Г.Е. Исторические и современные виды занятости и безработицы [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2005. - № 1 (8). - С.64-75.

4. Канафина, Г.Е. Структура занятости населения в Казахстане [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2005. - № 2(9). - С. 51- 58.

5. Канафина, Г.Е. Социальная защита как элемент социальной политики государства по поддержанию жизнедеятельности людей в условиях рынка рабочей силы [Текст] / Г.Е. Канафина // Проблемы ускоренной экономической, социальной и политической модернизации Казахстана в свете задач, поставленных главой государства Н.А. Назарбаевым в Послании народу Казахстана: материалы международной конференции. – Алматы, 2005. - С.523-530.

6. Канафина, Г.Е. Трудности становления рынка труда [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2006. - № 1(10). - С. 65-72.

7. Канафина, Г.Е. Новые принципы социальной политики Казахстана по посланию Президента народу Казахстана «Стратегия 2050» [Текст] / Г.Е.

Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2013. - № 1 (32.). - С. 35-38.

8. Канафина, Г.Е. Становление категории социальная политика [Текст] / Г.Е. Канафина // Социальные и гуманитарные науки. – 2013. - № 1-2. – С.122-125.

9. Канафина, Г.Е. Основные модели формирования социальной политики [Текст] / Г.Е. Канафина // Социальные и гуманитарные науки. – 2013. - № 1-2. - С.129-131.

10. Канафина, Г.Е. Особенности проведения социальной политики в отношении ЛОВЗ в Казахстане [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник БГУ им. К.Карасаева. – 2013. - № 3 (26). - С.111-113.

11. Канафина, Г.Е. Процессы институционализации социальной политики в Кыргызстане и Казахстане [Текст] / Г.Е. Канафина // Наука и новые технологии. – 2014. - № 2. – С.180-183.

12. Канафина, Г.Е. Анализ приоритетных направлений социальной политики [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2014. - № 2 (37). – С. 43-46.

13. Канафина, Г.Е. Социальная политика по определению бедности [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2014. - № 2 (37). - С. 67-71.

14. Канафина, Г.Е. Институционализация социальной политики Республики Казахстан [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2014. - № 4 (39). - С. 37-44.

15. Канафина, Г.Е. Механизмы совершенствования социальной политики в сфере занятости [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КНУ им. Ж.Баласагына. – 2015. – Вып. 2. - С. 247-252.

16. Канафина, Г.Е. Формы социальной защиты населения [Текст] / Г.Е. Канафина // Вестник КазНПУ им. Абая. – Алматы, 2015. - № 2 (41). - С. 100-103.

17. Канафина, Г.Е. Социальная политика Кыргызской Республики в условиях вхождения в ЕАЭС [Текст] / Г.Е. Канафина // Теория и практика общественного развития. – 2015. - № 22. - С. 120-123.

18. Канафина, Г.Е. Социальная защита трудовых мигрантов в Кыргызской Республике в условиях вхождения в ЕАЭС [Текст] / Г.Е. Канафина // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2015. - № 12-7. - С. 128-131.

Канафина Гулназ Ержановнанын «Социалдык саясат жана аны өнүктүрүүдөгү негизги багыттар: Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасынын мисалында салыштырма анализ» деген темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин кандидаты окумуштуулук даражасын и зденип алуу үчүн жазган диссертациясынын РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: социалдык саясат, социалдык саясаттын моделдери, социалдык саясаттын институционалдашуусу, социалдык саясаттын калыптануусу, социалдык саясатты өркүндөтүү.

Изилдөөнүн объектиси Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасында ишке ашырылып жаткан социалдык саясаты менен аныкталган.

Изилдөөнүн предмети катары Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасындагы социалдык саясаттын калыптануу жана ишке ашуу процесси.

Диссертациялык иштин максаты Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасындагы социалдык саясаттардын калыптануулары менен ишке ашууларындагы өзгөчөлүктөрүн ачуу.

Изилдөөнүн методологиялык негиздери – комплекстүү түрдөгү салыштырмалуу политологиялык анализдин негизинде, дисциплиналар аралык илимий мамилелер аркылуу Кыргыз Республикасы жана Казакстан Республикасындагы социалдык саясат категориясынын пайда болуусун байкоо менен, социалдык саясатты калыптандыруудагы негизги моделди таап чыгуу, социалдык саясаттын институционалдашуусунун өзгөчөлүктөрүн талдап чыгуу.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы – Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасынын социалдык саясатынын калыптануусу жана анын ишке ашуусундагы өзгөчөлүктөрдү заманбаптагы Кыргызстан менен Казакстандын саясий илиминде комплекстүү түрдөгү системалык мамиледе аныктоого аракет жасалган алгачкы изилдөөдө мамлекеттеги социалдык саясаттын Кыргызстан менен Казакстанга ылайыктуу иш жүзүндө ишке ашыруусундагы концептуалдык мамилелери менен категориялары анализденип, системалаштырып, жалпыланды - Кыргызстан менен Казакстандын көз карандысыз мамлекет катары пайда болушунун өзгөчөлүктөрүн чагылдырган социалдык саясаттарынын негизги моделдеринин калыптануусу аныкталды, ЕАЕСке кирүү шартындагы Кыргызстандын социалдык саясатындагы өнүгүү багыттары аныкталды.

РЕЗЮМЕ

диссертации Канафиной Гулназ Ержановны на тему: «Социальная политика и основные направления ее совершенствования: сравнительный анализ на примере Кыргызской Республики и Республики Казахстан» по специальности 23.00.02. – политические институты, процессы и технологии, представленной на соискание ученой степени кандидата политических наук.

Ключевые слова и термины: Социальная политика, модели социальной политики, институционализация социальной политики, формирование социальной политики, совершенствование социальной политики.

Объектом исследования является социальная политика реализуемая в Кыргызской Республике и Республике Казахстан.

Предмет исследования процесс формирования и реализации социальной политики в Кыргызской Республике и Республике Казахстан.

Цель диссертационной работы выявить особенности формирования и реализации социальной политики в Кыргызской Республике и Республике Казахстан.

Методологическая основа диссертации – на основе комплексного сопоставительного политологического анализа прослеживается становление категории социальная политика, выявляются основные модели формирования социальной политики, анализируются процессы институционализации и особенности формирования и реализации социальной политики в Кыргызской Республике и Республике Казахстан с использованием междисциплинарного подхода.

Научная новизна исследования - определяется тем, что представленное исследование является первой попыткой в современной кыргызстанской и казахстанской политической науке комплексного системного подхода к изучению особенностей формирования и реализации социальной политики Кыргызской Республики и Республики Казахстан, в частности проанализированы концептуальные подходы категорий социальной политики государства применительно к практике ее реализации в Кыргызстане и Казахстане, - определены основные модели формирования социальной политике в Кыргызстане и Казахстане отображающие специфику их становления как независимых государств, определены векторы развития социальной политики Кыргызстана в условиях вхождения в ЕАЭС.

SUMMARY

of the thesis of Kanafina Gulnaz on the subject: “Social policy and the main areas of its improvement: comparative analysis by example of the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan”, at specialty 23.00.02 – political institutions, processes and technologies presented for getting academic degree of candidate of political sciences.

Key words and terms: Social policy. models of social policy, institutionalization of social policy, forming of social policy, improvement of social policy.

Object of research is social policy implemented in the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan.

Subject of research is a process of forming and implementing of social policy in the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan.

Purpose of the thesis is discovering specifics of forming and implementing of social policy in the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan.

Methodological fundamentals of the thesis based on complex comparative politological analysis establishment of social policy is retraced, main models of formation of social policy are discovered, processes of institutionalization and specifics of forming and implementing of social policy in the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan using interdisciplinary approach is analyzed.

Scientific novelty of the research is identified by that fact that the thesis is the first attempt in the modern Kyrgyz ad Kazakhstan political science of comlex system approach to study specifics of forming and implementing of social policy in the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan. Particularly it is analyzed conceptual approach of categories of social policy in respect to practice of its implanting in Kyrgyzstan and Kazakhstan, the main models of forming of social policy in Kyrgyzstan and Kazakhstan identified, vectors of development of social policy in Kyrgyzstan and Kazakhstan identified.